

NOWOCZESNA BIBLIOTEKA A PROMOCJA INSTYTUCJI NAUKOWEJ

mgr Kamila Kaczyńska

Instytut Lotnictwa w Warszawie
Biblioteka Naukowa

Wprowadzenie

Od zarania dziejów biblioteka kojarzy się z książkami systematycznie ułożonymi na półkach, wszechobecną ciszą i kurzem pokrywającym regały. Mimo ciągłych zmian jakie zachodziły w bibliotekach, wciąż są postrzegane jako twory archaiczne. Historia księżnic sięga trzeciego tysiąclecia p.n.e. i do momentu rozpowszechnienia druku (XV-XVI w.) mówi o bardzo wąskim zasięgu społecznym. Od końca XX w. biblioteki i usługi biblioteczne są pod silnym naciskiem rozwoju nauki i techniki, dlatego dostosowują się do otaczającego świata przeżywają „nowy renesans”¹. Oprócz dotychczasowych funkcji: gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów, pełnią rolę nowoczesnych centrów informacji naukowej.

Coraz częściej mówi się o marketingu usług bibliotecznych i innowacyjnym podejściu do rozpowszechniania wiedzy poprzez digitalizację. Do grupy pionierów z pewnością należą Biblioteka Narodowa, Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego czy Biblioteka Śląska. Ich śladami podążają mniejsze biblioteki przynależne do instytucji naukowych i badawczych takie jak Biblioteka Instytutu Lotnictwa i Biblioteka Nauk Prawnych PAN, które również odgrywają znaczącą rolę w promowaniu wiedzy.

W artykule przedstawione zostaną metody dostosowania nowoczesnych rozwiązań w odniesieniu do tradycyjnych bibliotek, gdyż takiego podejścia oczekuje współczesny czytelnik. Stając naprzeciw potrzebom czytelnika = klienta, biblioteki stały się segmentem rynku. Szczególną częścią tego segmentu są biblioteki naukowe. Pozostaje zatem zastanowić się, w jaki sposób można wykorzystać daną wiedzę do promocji instytucji naukowych nadrzędnych bibliotekom.

Środowisko marketingu usług bibliotecznych

Na wstępie należy przyrzeć się kim jest grupa docelowa marketingu w bibliotekach naukowych, jakie są jej oczekiwania i w jaki sposób można je zaspokoić.

W zdecydowanej większości jest to grupa osób wykształconych, bądź aspirujących do wyższego wykształcenia, chcąca zgłębić swoją wiedzę lub wyszukująca treściwych informacji. Grupą docelową są naukowcy w szerokim tego słowa znaczeniu oraz hobbyści, osoby pochodzące z dużych miast oraz wsi, studenci jak i profesorowie, seniorzy. Takie kryterium jak płeć wydaje się być bez znaczenia.

¹ „Nowy renesans” - udostępnienie europejskiego dziedzictwa kulturowego w Internecie - Raport grupy analitycznej „Comité des Sages”.

Fakt, iż w nauce mężczyźni stanowią większość², nie ma wpływu na działalność biblioteki naukowej, która przede wszystkim ma dbać o łatwość wyszukania informacji i dostępność do źródeł.

Inną kwestią jest podział bibliotek naukowych na te, które same posiadają status instytucji naukowej (np. Biblioteka Narodowa) oraz te, które przynależą do takich jednostek (np. Biblioteka Instytutu Lotnictwa). Te pierwsze mają bardziej rozbudowaną strukturę, w skład której zazwyczaj wchodzi komórka odpowiedzialna za promocję biblioteki.

Bez wątplenia trudniejsze zadanie mają bibliotekarze mniejszych bibliotek naukowych, którzy oprócz roli katalogerów, pracowników czytelni i magazynów muszą sprawdzić się jako menedżerowie. Oni swoje działania kierują zarówno na zewnątrz jak i wewnątrz instytucji, w celu promocji dostępu do wiedzy wśród pracowników.

Korzyści jakie z tego płyną niejednokrotnie są niedoceniane, a przecież to biblioteki są swoistą wizytówką i często jedynym łącznikiem między światem zewnętrznym a całą organizacją. To, jak czytelnicy odbierają bibliotekę reprezentatywną, wpływa na całościowy wizerunek instytucji, która może być postrzegana jako nowoczesny ośrodek badawczy lub jako prehistoryczne muzeum nauki.

Metody modernizacji biblioteki i promocji instytucji naukowej

Dzisiejszy świat nowoczesnych technologii daje nieograniczone możliwości rozwoju poszczególnych dziedzin. Nieunikniony jest wpływ tych ewolucji na taką dziedzinę naukową jak bibliotekoznawstwo. Coraz częściej biblioteki przeżywają wewnętrzne rewolucje, dostosowując się do panujących norm i standardów. Analizując działalność bibliotek naukowych na pierwszy plan wysuwa się dysproporcja w ich rozwoju. Jedne są już w zaawansowanym stadium, gdzie po przeprowadzonej komputeryzacji katalogów, rozpoczęto digitalizację zbiorów i tworzenie bibliotek cyfrowych, inne wciąż zmagają się z katalogami kartkowymi.

Poniżej przedstawione zostaną kierunki rozwoju i promocji bibliotek, od tych niegenerujących jakichkolwiek kosztów, po te bardzo drogie. Krok po kroku zaprezentowano metody stworzenia nowoczesnego centrum informacji naukowej.

Zarządzanie zasobami ludzkimi

Przyorytetową, lecz niestety w bibliotekach często pomijaną, sprawą jest zarządzanie zasobami ludzkimi. Po pierwsze, aby podnieść jakość usług bibliotecznych należy przeszkolić bibliotekarzy. Dużą część pracowników bibliotek naukowych stanowią osoby o wieloletnim stażu, bez wykształcenia bibliotecznego i odpowiedniego przygotowania merytorycznego. Jednak osoby te są bardzo wartościowe pod względem wiedzy praktycznej. W miarę możliwości należy stworzyć zespół odpowiedzialny za wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań, takich jak komputeryzacja i digitalizacja oraz przygotować osoby nie posiadające doświadczenia w tym kierunku. Praca w takiej bibliotece powinna być zadaniowa, przyznawana zależnie od umiejętności i predyspozycji pracowników. Ponadto warto zwrócić uwagę na różnorodność szkoleń

2 Wg danych opublikowanych przez Komisję Europejską 39 proc. naukowców w Polsce to kobiety, w UE to 30 proc. Kobiety stanowią 59 proc. absolwentów studiów, wśród doktorantów jest ich 45 proc. (w Polsce 50 proc.), wśród profesorów 18-19 proc. (w Polsce 20 proc.).

bibliotecznych organizowanych przez inne biblioteki (BN, BUW – Centrum NUKAT itd.), oraz organizacje komercyjne. Doskonałym przykładem jest Biblioteka Narodowa³, która oprócz szerokiego wachlarza szkoleń oferuje udział w stażu rozwijającym praktyczne umiejętności. Dobrze merytorycznie przygotowany pracownik będzie świadczyć usługi na wysokim poziomie, co za tym idzie będzie wpływał na pozytywny odbiór instytucji poprzez kontakt z czytelnikami, naukowcami, innymi organizacjami naukowymi oraz innymi bibliotekami.

Komputeryzacja

Przeszkolony zespół może rozpocząć modernizację biblioteki poprzez komputeryzację procesów bibliotecznych takich jak katalogowanie, udostępnianie zbiorów bibliotecznych, rejestrację wypożyczeń, prowadzenie i utrzymywanie centralnej bazy danych czytelników, przeprowadzanie skontrum itp. W Polsce komputeryzacja na dobre rozpoczęła się w latach 90-tych XX w. i szybko jej głównym celem stało się stworzenie katalogów online. Łatwy i szybki dostęp do wiedzy o zbiorach bibliotecznych z pewnością przysporzył wielu zwolenników i ułatwił współpracę z innymi bibliotekami. Praktyka pokazuje jednak, że istnieje jeszcze wiele bibliotek, także naukowych, które nie przystąpiły do procesu automatyzacji. Powód? Niewystarczające przygotowanie merytoryczne bibliotekarzy i strach przed wysokimi kosztami.

Bogaty rynek systemów bibliotecznych służących do komputeryzacji daje możliwość dostosowania wydatków do potrzeb. Przy doborze systemu bibliotecznego należy zwrócić uwagę na jego funkcjonalność, kompatybilność z formatem MARC21, wymogi techniczne, warunki licencjonowania, dystrybucję, współpracę z Centrum NUKAT⁴ oraz import danych poprzez protokół Z39.50, służący do pobierania gotowych rekordów z baz innych bibliotek. Istotnym czynnikiem jest również struktura systemu, modułowy można rozbudowywać w miarę potrzeb i w ten sposób dzielić koszty zakupu na poszczególne etapy.

W tabeli 1. porównane zostały wybrane systemy biblioteczne, których ceny kształtują się od kilku do kilkuset tysięcy. Wyjątkiem jest darmowy system Koha, nie posiada on jednak polskiej wersji. Biblioteka decydująca się na takie rozwiązanie, musi liczyć się z tym, że nie będzie mieć żadnej pomocy technicznej ani merytorycznej, system dostępny jest w sieci.

Dobierając oprogramowanie należy zastanowić się nad ilością potrzebnych licencji, nad koniecznością opłacania abonamentu czasowego oraz ewentualnym wsparciem od strony dystrybutorów.

Niektóre systemy dają możliwość umieszczania okładek przy opisach bibliograficznych, co wpływa na promowanie wydawnictw naukowych. Szczególną uwagę należy zwrócić na ochronę praw autorskich, która obejmuje okładki, indeksy i spisy treści. Część bibliotek umieszczając okładki w Internecie (w katalogu komputerowym znajdującym się na miejscu w bibliotece nie ma takich obostrzeń) powołuje się na prawo do cytatu. Ciężko jest dopatrzeć się negatywnych wpływów takich działań, wręcz przeciwnie, biblioteki przysługują się wydawnictwom darmową promocją. Jest to jednak kwestia sporna, aby działać zgodnie z literą prawa, należy uzyskać zgodę od osób bądź instytucji posiadających prawa autorskie do danej publikacji.

³ <http://www.bn.org.pl/>

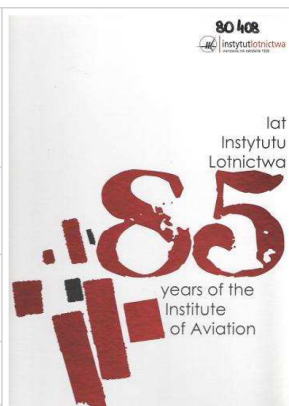
⁴ NUKAT - katalog centralny polskich bibliotek naukowych i akademickich tworzony metodą współkatalogowania.

Tabela 1. Porównanie komputerowych systemów bibliotecznych.⁵

Nazwa	Struktura systemu	Opis wg formatu Marc21	Prot. Z 39.50	Wymagania techniczne	Uwagi
Aleph	Modułowy	Tak	Tak	Systemy operacyjne: SOLARIS od wersji 7, DIGITAL UNIX 4x, AIX od wersji 4.2, HP-UX 10x; Serwer PW	Istnieje możliwość zakupu np. 2 licencji od PW za ok. 50 000zł, współpraca z NUKAT
Virtua	Modułowy	Tak	Tak	Serwer z systemem operacyjnym Unix, baza danych Oracle	Produkowany przez amerykańską firmę VTLIS Inc; w Polsce powstało Konsorcjum Bibliotek VTLIS, które wykupiło licencję na oprogramowanie; należałoby utworzyć nowe konsorcjum, aby obniżyć koszty zakupu lub postarać się dołączyć do istniejącego, w Warszawie nie ma takiego konsorcjum, współpraca z NUKAT
Horizon	Modułowy	Tak	Tak	Baza danych na serwerze PAN	Ta cena możliwa po przystąpieniu do konsorcjum „Porozumienia Instytutów Naukowych PAN”, prawdopodobnie w przeciągu 5 lat będą zmieniać system – Horizon zostanie wycofany z rynku, współpraca z NUKAT
Libra 2000	Modułowy	Tak	Tak	Środowisko Windows, serwer SQL	Płatne za każdą licencję, dostępna wersja start bez udostępniania katalogu w Internecie do momentu jego stworzenia, Serwer SQL jest licencjonowany bezpłatnie do 5 stanowisk, możliwość zakupu licencji programu z umową serwisową lub abonament na potrzebną liczbę licencji
Sowa 2	Modułowy	Tak	Tak	Serwer w środowisku Linux	Oprogramowanie składa się z 2 części: użytkowej (korzystanie zdalne z oprogramowania zainstalowanego na serwerze firmy Sokrates – hosting serwera) i serwerowej (zainstalowanie całego oprogramowania w bibliotece); dodatkowe koszty za szkolenia, instalację, roczną polisę serwisową, prace administracyjno-wdrożeniowe
Mateusz	Całościowy	Tak	Tak	Serwer w środowisku Windows	Dowolna ilość stanowisk obsługi i dostępu do OPAC WWW; brak opłat rocznych; dodatkowe koszty są związane z ew. wsparciem, ciągłym nadzorem bibliotekarza systemowego – osobna umowa; możliwość umieszczenia tekstu przy opisie np. spisu treści; ciekawa szata graficzna, współpraca z NUKAT
Koha	Modułowy	Tak	Tak	System operacyjny z rodziny Linux, serwer stron WWW – Apache, serwer bazy danych - MySQL	Brak wersji polskiej, brak serwisu i pomocy technicznej, surowa szata graficzna, współpraca z NUKAT

Rysunek 1. Wynik wyszukiwania albumu „85 lat Instytutu Lotnictwa” w katalogu komputerowym Biblioteki Instytutu Lotnictwa – system „Mateusz”

85 lat Instytutu Lotnictwa = 85 years of the Institute of Aviation	
Tyt. równol.: "85 years of the Institute of Aviation". "Osiemdziesiąt pięć lat Instytutu Lotnictwa" "Eighty five years of the Institute of Aviation"	
POZ/ODP:	[red. prowadzący Wojciech Potkański; współpraca Jerzy Grzegorzewski, Tadeusz Królikiewicz; red. Aneta Olejniczak; przekł. Dominika Palmowska].
ADRES WYD.:	Warszawa: Wydawnictwa Naukowe Instytutu Lotnictwa, 2011.
HASŁA:	Instytut Lotnictwa - historia Lotnictwo - historia - Polska - wydawnictwa ilustrowane
OPIS FIZYCZ.:	216 s. : il. (w tym kolor.); 34 cm.
SYGNATURA:	80408 80409
KOD/INWENT:	990000804084 80408 990000804091 80409
UKD:	629.7:001.32 (438)"19/21"
UWAGI:	Tekst równol. pol. i ang.
DOSTĘPNOŚĆ:	Dostępne są 2 egzemplarze. Pozycję można wypożyczyć na 30 dni.
9788393259212	

NUKAT

Kolejnym krokiem po przeszkoleniu pracowników i doborze systemu powinno być podjęcie współpracy z katalogiem centralnym polskich bibliotek naukowych i akademickich NUKAT⁶, który działa na zasadzie współkatalogowania. Jest to doskonały sposób na przyspieszenie procesu komputeryzacji, gdyż unika się powielania pracy nad opisem książki. Dzięki coraz to liczniejszemu gronu bibliotek współtworzących bazę NUKAT, utworzonych zostało już ponad 2 miliony rekordów bibliograficznych i 3 miliony rekordów khw⁷.

Istnieją dwa rodzaje współpracy: bierna i czynna. Ta pierwsza polega na pobieraniu z bazy NUKAT gotowych opisów książek do bazy biblioteki współpracującej. W zamian biblioteka pobierająca opisy podpisuje się siglum⁸ pod rekordem bibliograficznym, pozostawiając informację, o posiadaniu danej pozycji w swoich zbiorach.

Rysunek 2. Podgląd opisu bibliograficznego pobranego z NUKAT do katalogu komputerowego Biblioteki Instytutu Lotnictwa – format MARC21

LDR __	00953nam a2200229 i 4500
001 __	n 20111025145326070555<>
005 __	2011-10-25
008 __	111025s2010 pl 000 pol d
035 __	a xx002125554<>
040 __	a LUBL U/tsz c LUBL U/tzs d LUBL U/gz d KR U/EPI
245 0 0	a MINIB : b marketing instytucji naukowych i badawczych.
246 1 3	a Marketing instytucji naukowych i badawczych</246A< SPAN>
260 __	a Warszawa : b Wydawnictwo Naukowe Instytutu Lotnictwa, c 2010.
300 __	a 208 s. : b il. kolor. ; c 25 cm.
490 1 _	a Prace Instytutu Lotnictwa, x 0509-6669 ; v nr 208
930 __	a Transactions of the Institute of Aviation a Works of Aviation Institute
500 __	a Na okł.: Research for future.<>
504 __	a Bibliogr. przy niektórych rozdz.<>
650 _ 7	a Ośrodki badań z Polska y 1990-.
830 _ 0	a Prace Instytutu Lotnictwa x 0509-6669 v 208 1 †98063958
980 __	a 339.138<>
995 __	k Poprawił(a): KamilaK (bilot) w dniu: 2011-10-25 o godz. 15:01:00<>

⁶ <http://centrum.nukat.edu.pl/>

⁷ Khw – kartoteka hasel wzorcowych.

⁸ Siglum – symbol literowo-cyfrowy będący oznaczeniem biblioteki, dla przykładu Biblioteka Instytutu Lotnictwa ma symbol WA 136.

**Rysunek 3. Podgląd opisu bibliograficznego w NUKAT
z podpisem Biblioteki Instytutu Lotnictwa – format MARC21**

001		01s002125554
003		0NUKAT
005		020110630014900.0
008		110622s2010 pl a 000 0 pol c
035		a xx002125554
039	9	a 201110251454 b kopilot c 201109261548 d kopumk c 201107011316 d umcs c 201106300149 d VLOAD y 201106221419 z umcs
040		a LUBL U/tsz c LUBL U/tssz d LUBL U/gz d KR U/EPI
245	0 0	a MINIB : b marketing instytucji naukowych i badawczych.
246	1 3	a Marketing instytucji naukowych i badawczych.
260		a Warszawa : b Wydawnictwo Naukowe Instytutu Lotnictwa, c 2010.
300		a 208 s. : b il. kolor. ; c 25 cm.
490	1	a Prace Instytutu Lotnictwa, x 0509-6669 ; v nr 208
500		a Na okł.: Research for future.
504		a Bibliogr. przy niektórych rozd.
536		a Wyd. publ. jest dofinansowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
650		a Ośrodki badań z Polska y 1990-.
830	0	a Prace Instytutu Lotnictwa x 0509-6669 v 208
961		a WA_136
962		a KR_U
967		a LUBL_U
968		a TOR_U

Bardziej zaawansowany charakter ma współpraca czynna. W tym przypadku biblioteka oprócz pobierania danych z bazy współtworzy ją, wprowadzając nowe opisy na określonych zasadach. Obydwa rodzaje współpracy są bezpłatne. Biblioteka współpracująca ma prawo do darmowej instalacji jednej licencji klienta VIRTUA na jednym stanowisku roboczym w celu wykorzystania jej do obsługi współpracy z katalogiem centralnym, ponadto Centrum NUKAT organizuje szkolenia.

Digitalizacja

Na początku XXI wieku biblioteki weszły w erę cyfrową zwaną „nowym renesansem”. W tym okresie na dobre rozpoczęto w Polsce tworzenie bibliotek cyfrowych poprzez digitalizację⁹ zbiorów. Nadrzędnym celem projektów digitalizacji jest rozpowszechnienie dóbr kultury i nauki oraz ich ochrona. Wagę tego procesu można porównać do wynalezienia druku. Tak jak Johannes Gutenberg wpłynął na rozpowszechnienie się słowa pisanego, tak cyfrowa wersja druku wpłynęła na budowę wirtualnych bibliotek, muzeów i archiwów, do których każdy ma dostęp. Udostępnianie zbiorów szerszej publiczności w Internecie ściśle podlega przepisom prawnym, które określa:

- Ustawa o ochronie baz danych z 2001 r. (Dz. U. 128, poz.1402 ze zm.),
- Kodeks cywilny z 1964 r. (Dz. U. nr 16 poz. 93 ze zm.),
- Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 1994 r. (Dz. U. z 2006 r. nr 90, poz. 631 ze zm.).

Powyższe ograniczenia prawne wpłynęły na dobór dokumentów przeznaczonych do digitalizacji. Podobnie jak w przypadku umieszczania okładek w katalogu komputerowym, na terenie biblioteki nie

⁹ Digitalizacja – przekształcanie metodą skanowania lub fotografowania materiałów bibliotecznych z postaci tradycyjnej (papierowej) do cyfrowej.

ma żadnych obostrzeń. Sytuacja wygląda jednak nieco inaczej, gdy materiały mają trafić do Internetu. Biblioteki najchętniej digitalizują dzieła należące do domeny publicznej. Zaliczyć do nich można dzieła, które nie są z mocy ustawy chronione prawem autorskim, utwory, do których prawa autorskie wygasły oraz te, które nie noszą charakteru twórczego i indywidualnego a zatem nie mają ochrony prawnoautorskiej.¹⁰ Najogólniej mówiąc do domeny publicznej trafiają dzieła autorów, od śmierci których minęło 70 lat. W celu udostępnienia dzieł z poza domeny publicznej należy podpisać umowę licencyjną niewyłączną (lub wyłączną) z podmiotem praw autorskich majątkowych. W przypadku dzieł osieroconych, których autorów nie można określić, digitalizacja jest niemożliwa.

Instytucje naukowe, które posiadają prawa autorskie mogą promować własne wydawnictwa. Najlepszym rozwiązaniem wydaje się być rozpowszechnianie materiałów archiwalnych, które mają wartość historyczną. Proces digitalizacji jest kosztowny i wymaga spełnienia określonych czynników:

- obsadzenia kompetentnego personelu,
- doboru odpowiednich materiałów przeznaczonych do digitalizacji, wartościowych dla pokoleń i spełniających wymogi prawne,
- stworzenia pracowni digitalizacji, spełniającej określone warunki lokalowe i techniczne (odpowiednie serwery),
- zakupu systemu – w Polsce zazwyczaj wykorzystuje się system dLibra,
- przygotowania procesu skanowania (zakupu skanerów bądź podjęcia współpracy z firmami zewnętrznymi),
- przeprowadzania archiwizacji danych,
- ciągłego pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych.

Wysokie koszty digitalizacji często przekraczają budżet instytucji, dlatego warto pozyskać zewnętrzne środki finansowania. Wsparcia należy szukać w funduszach strukturalnych i środkach unijnych, funduszach pochodzących z programów rządowych, oraz w partnerstwie publiczno-prywatnym¹¹. Dofinansowanie z zewnątrz znacznie przyspieszy proces skanowania i umieszczania materiałów w Internecie.

Zasoby polskich bibliotek cyfrowych trafiają również do Europejskiej Biblioteki Cyfrowej zwanej Europeana¹², która jest zbiorem dzieł kultury i nauki Unii Europejskiej. Fakt ten okazał się być bardzo znaczący dla wolontariuszy tworzących Społeczną Pracownię Digitalizacji Śląskiej Biblioteki Cyfrowej¹³. Grupa seniorów, którzy podjęli wolontariat, odczuwała wysoki poziom satysfakcji wynikającej z zasięgu ich pracy.

W ramach projektu Numeri w latach 2007-2010 przeprowadzono ogólnoeuropejskie badania statystyczne, z których wynika, że w Polsce największą część swoich zbiorów zdigitalizowały biblioteki publicz-

10 „Procedury prawne i organizacyjne tworzenia bibliotek cyfrowych. Obszary ryzyka w procesach budowania bibliotek cyfrowych” Barbara Szczeptańska [w:] Biblioteki Cyfrowe a Prawo Autorskie. L edycja seminarium z cyklu Akademia Prawa Komputerowego, Warszawa 21 lipca 2011 r.: Centrum Promocji Informatyki.

11 Przedmiotem partnerstwa publiczno-prywatnego jest wspólna realizacja przedsięwzięcia oparta na podziale zadań i ryzyk pomiędzy podmiotem publicznym i partnerem prywatnym art. 1 ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym z dnia 19 grudnia 2008 r. (Dz. U. nr 19 z 2009 r., poz. 100).

12 <http://www.europeana.eu/>

13 <http://www.sbc.org.pl/dlibra/text?id=spd>

ne, bo aż 22% całości zbiorów, biblioteki naukowe zaledwie 3% całości zbiorów.

Przeznaczonych do digitalizacji w bibliotekach publicznych jest 74% całości zbiorów, z kolei w bibliotekach naukowych 55%, co plasuje je na drugim miejscu.¹⁴

Tabela 2. Procent zbiorów zdigitalizowanych w stosunku do całości zbiorów

	Polska	EU
Biblioteki narodowe	1%	3%
Biblioteki akademickie	3%	6%
Biblioteki publiczne	22%	11%
Biblioteki specjalne i naukowe	3%	9%

Tabela 3. Procent zbiorów przeznaczonych do digitalizacji w stosunku do całości zbiorów

	Polska	EU
Biblioteki narodowe	74%	51%
Biblioteki akademickie	21%	29%
Biblioteki publiczne	15%	32%
Biblioteki specjalne i naukowe	55%	47%

Z danych można wnioskować, że biblioteki naukowe dopiero rozpoczęły proces digitalizacji.

Wśród polskich bibliotek cyfrowych¹⁵ znajdują się:

- Akademska Biblioteka Cyfrowa - KRAKÓW - podręczniki dla studentów i literatura naukowa. Powstała z połączenia dwóch bibliotek AGH i Akademii Ekonomicznej.
- Akademska Biblioteka Internetowa (ABI) - publikacje naukowe i dydaktyczne. Projekt Pracowni Komunikacji Multimedialnej Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu.
- Bibliologiczna Biblioteka Cyfrowa - publikacje z zakresu bibliologii i informacji naukowej, w tym teksty pracowników i współpracowników Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Biblioteka Cyfrowa Biblioteki Gdańskiej PAN - najciekawsze i najwartościowsze zabytki piśmiennictwa zgromadzone w Bibliotece Gdańskiej PAN.
- Biblioteka Cyfrowa Instytutów PAN - zdigitalizowane zbiory bibliotek Instytutów PAN, w tym pozycje zaliczone do Narodowego Zasobu Bibliotecznego oraz publikacje wydane przez Instytuty.
- Biblioteka Cyfrowa Politechniki Krakowskiej - książki, skrypty, monografie, czasopisma wydane przez Politechnikę Krakowską oraz prace doktorskie obronione na Politechnice Krakowskiej.

¹⁴ Polskie biblioteki cyfrowe na tle europejskim, K. Ślaska [w:] *Problemy cyfryzacji zasobów muzeów, bibliotek i archiwów*, Warszawa 19 października 2011 r.: Centrum Promocji Informatyki.

¹⁵ Źródło: <http://www.ebib.info/content/view/274/79/>

- Biblioteka Cyfrowa Politechniki Warszawskiej - zasoby edukacyjne i publikacje naukowe pracowników Politechniki Warszawskiej, także publikacje z wcześniejszej Kolekcji Elektronicznej Zbiorów Własnych PW.
- Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej - zasoby systemu biblioteczno-informacyjnego UMCS i zbiory prywatne pracowników naukowych UMCS stanowiące dziedzictwo kultury europejskiej i regionalnej, kopie podręczników akademickich, monografie i artykułów naukowych, rozpraw doktorskich, publikacji różnego typu dotyczących Lubelszczyzny.
- Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego - publikacje dotyczące dziejów regionu, historii nauk matematyczno-przyrodniczych oraz materiały dydaktyczne i wydawnictwa UWM.
- Biblioteka Otwartego Uniwersytetu Space - materiały źródłowe do studiowania różnych dziedzin nauki, teksty oryginalne i tłumaczone przez wolontariuszy; wiadomości ze świata nauki.
- Biblioteka Wirtualna Matematyki - pełne teksty artykułów z wybranych polskich czasopism naukowych z dziedziny matematyki i fizyki.
- Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona (CBN Polona) - zbiory narodowe zgromadzone w BN: najważniejsze wydania tekstów literackich i naukowych, dokumenty historyczne, czasopisma, grafika, fotografia, nuty oraz mapy.
- e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego – zbiory specjalne BUW, dokumenty archiwalne dokumentujące historię UW i jego Biblioteki oraz źródła do historii badań naukowych, na razie głównie nauk historycznych i prawnych, docelowo z zakresu wszystkich dziedzin uprawianych na Uniwersytecie.
- ICM - Biblioteka Wirtualna - system sieciowego udostępniania naukowych baz danych poprzez ICM UW (Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego); płatny dostęp do naukowych baz danych, czasopism elektronicznych oraz bezpłatne korzystanie z kilku baz, informatorów; statystyki wykorzystania baz danych.
- Biblioteka Instytutu Fizyki Molekularnej PAN w Poznaniu - książki z dziedziny fizyki on-line - pełnotekstowe, angielskojęzyczne książki z dziedziny fizyki.
- Polska Biblioteka Wirtualna Nauk Przyrodniczych - pełne teksty artykułów z wybranych polskich czasopism naukowych.
- Wirtualna Biblioteka Sieci Semantycznej Politechniki Gdańskiej – wirtualna biblioteka książek i publikacji naukowych (podręczniki, książki, skrypty, publikacje, starodruki).
- Zbiory specjalne Biblioteki Jagiellońskiej dostępne on-line - kolekcje specjalne Biblioteki Jagiellońskiej: Rękopisy, Projekt eSkryptorium, Starodruki, Grafika.

Na szczególną uwagę zasługuje Wirtualna Biblioteka Nauki, która jest systemem sieciowego udostępniania naukowych baz danych poprzez ICM¹⁶. W ramach licencji ogólnokrajowych finansowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, zasoby WBN są dostępne dla wszystkich instytucji akademickich (kolekcje czasopism Elsevier, Springer, Nature i Science oraz bazy Web of Knowledge). Takie biblioteki

¹⁶ ICM – Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego; <http://www.icm.edu.pl/>

jak Biblioteka Instytutu Lotnictwa¹⁷ i Biblioteka INP PAN¹⁸, promują dostęp do tych baz wśród pracowników instytucji macierzystych, w celu podniesienia jakości świadczonych usług.

Inne formy promocji

Dotychczas zostały omówione zagadnienia związane z poprawieniem jakości usług bibliotecznych. Inne działania marketingowe mają na celu ułatwić kontakt z czytelnikiem, zachęcając go do korzystania z wprowadzonych innowacyjności.

Głównym narzędziem w promowaniu biblioteki na zewnątrz jest dobrze przygotowana strona www. Informacje na niej umieszczone muszą być klarowne i łatwe w wyszukaniu, należy zwrócić uwagę na przyjazną szatę graficzną i szybkość serwera, na którym jest umiejscowiona. Przeszukiwanie katalogów biblioteki musi dawać trafne i szybkie wyniki.

Innym rozwiązaniem jest prowadzenie blogów i serwisów tematycznych. Ostatnio na stronie Biblioteki Narodowej pojawiły się trzy nowe blogi skierowane głównie do bibliotekarzy:

- Porządek rzeczy - Blog Pracowni Teorii i Organizacji Bibliografii BN¹⁹,
- Babin - Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej²⁰,
- Fabryka Języka - Blog Pracowni Języka Haseł Przedmiotowych BN²¹.

Z kolei najbardziej popularnym wśród bibliotekarzy portalem jest Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy EBIB²². Pracownicy bibliotek i informacji naukowej korzystają z niego w celu wymiany doświadczeń, zdobycia wiedzy dziedzinowej i wyszukania ofert pracy. Analogicznego podejścia wymaga udział w życiu portali społecznościowych, takich jak Facebook²³.

Pozornie wydawać by się mogło, że nie ma to jakiegokolwiek wpływu na budowanie marki instytucji naukowej, nic bardziej mylnego. Aktywny bibliotekarz jest w stanie wypromować instytucję w środowisku jakim funkcjonuje. Przekłada się to na współpracę międzybiblioteczną i międzyinstytutową.

Kolejną metodą promocji jest organizacja spotkań tematycznych i wydarzeń kulturalno-naukowych ściśle związanych z działalnością instytucji naukowej. Sprzyja to budowaniu wizerunku instytucji otwartej na osoby z zewnątrz, chcącej dzielić się swoimi osiągnięciami i wiedzą.

Zakończenie

W artykule przedstawiono nowe strategie marketingu bibliotecznego. Wykazano, iż wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań do usług bibliotecznych wpływa na pozytywny odbiór instytucji naukowej, z którą biblioteka jest powiązana. Należy pamiętać, że wprowadzenie zmian w struktury księżnic, wymaga przemyślanego planu, dostosowanego do realiów danej instytucji, doświadczonego personelu, odpowiednich

17 <http://ilot.edu.pl/biblioteka/>

18 <http://www.inp.pan.pl/index.php?a=biblioteka>

19 <http://porzadek-rzeczy.bn.org.pl/>

20 <http://babin.bn.org.pl/>

21 <http://fabryka-jezyka.bn.org.pl/>

22 <http://www.nowyebib.info/>

23 <http://www.facebook.com/>

środków finansowych i czasu. Od końca lat 90. ubiegłego wieku biblioteki podjęły walkę ze stereotypem, jaki funkcjonuje na ich temat w społeczeństwie. Wprowadzane są coraz to nowsze rozwiązania, tworząc z nich nowoczesne ośrodki kulturalno-naukowe. Przeprowadzenie zmian wymaga jednak silnego wsparcia finansowego. Bez tego rozwój bibliotek będzie spowolniony. Ponadto, aby proces przebiegał prawidłowo należy podjąć działania związane ze szkoleniem i motywowaniem pracowników bibliotek. Bardzo ważnym etapem jest komputeryzacja katalogów, podjęcie współpracy z Centrum NUKAT i w miarę możliwości digitalizacja zbiorów. W artykule zwrócono również uwagę na potrzebę istnienia bibliotek w świecie cyfrowym, poprzez tworzenie portali tematycznych i uczestnictwo w już istniejących. Promocja instytucji odbywa się również poprzez organizowanie wydarzeń kulturalno-naukowych i spotkań tematycznych.

Główne cechy bibliotek, takie jak spokój, rzetelność a przede wszystkim zaufanie społeczeństwa, powinny być filarem marketingu bibliotecznego. Należy pamiętać, iż biblioteki naukowe są swoistą wizytówką instytucji, a inwestowanie w ich rozwój wpłynie pozytywnie na odbiór instytucji naukowej jako całości i budowanie jej marki oraz silnej pozycji w środowisku naukowym i komercyjnym.

Bibliografia

1. Bienert M., „Broker usług informacyjnych” – portret zawodu bibliotekarza, „Bibliotekarz” 6/2011,
2. Kamińska J., Marketing wewnętrzny w bibliotece, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006,
3. Lis R., Projekt digitalizacyjny i jego organizacja, [w:] Projekt digitalizacyjny dla małych i średnich instytucji kultury, Biblioteka Narodowa, 2011,
4. Marketing biblioteczny: rozważania, dyskusje, konteksty, red. M. Wojciechowska, Ateneum – Szkoła Wyższa, Gdańsk 2007,
5. Marketing wewnętrzny i zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece : II Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 24–26 czerwca 2009, red. H. Brzezińska-Stec, J. Kudrawiec, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2010,
6. Stanisławska-Kloc S., Cyfrowe biblioteki i archiwa – w świetle polskiego i europejskiego prawa autorskiego, [w:] Problemy cyfryzacji zasobów muzeów, bibliotek i archiwów: Forum Instytucji Kultury, 19 października 2011 r., Warszawa, Centrum Promocji Informatyki,
7. Stanisławska-Kloc S., Prawo autorskie a biblioteki cyfrowe. Legalność bibliotek cyfrowych – odpowiedzialność cywilno-prawna z tytułu naruszeń praw autorskich, [w:] Biblioteki cyfrowe a prawo autorskie: L edycja seminarium z cyklu Akademia Prawa Komputerowego, 21 lipca 2011 r., Warszawa, Centrum Promocji Informatyki,
8. Szczepańska B., Procedury prawne i organizacyjne tworzenia bibliotek cyfrowych. Obszary ryzyka w procesach budowania bibliotek cyfrowych, [w:] Biblioteki cyfrowe a prawo autorskie: edycja seminarium z cyklu Akademia Prawa Komputerowego, 21 lipca 2011 r., Warszawa, Centrum Promocji Informatyki,
9. Śląska K., Finansowanie projektu digitalizacji, [w:] Projekt digitalizacyjny dla małych i średnich

instytucji kultury, Biblioteka Narodowa, 2011,

10. Śląska K., Polskie biblioteki cyfrowe na tle europejskim, [w:] Problemy cyfryzacji zasobów muzeów, bibliotek i archiwów: Forum Instytucji Kultury, 19 października 2011 r., Warszawa, Centrum Promocji Informatyki,
11. Winogrodzka K., Raport o stanie komputeryzacji bibliotek publicznych 2010, „Bibliotekarz” 3/2011,
12. Wołosz J., O realiach komputeryzacji – próba podsumowania, „Bibliotekarz” 3/2011.

Strony internetowe

- Biblioteka Narodowa - <http://www.bn.org.pl/>
- Centrum NUKAT - <http://centrum.nukat.edu.pl/>
- Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy EBIB - <http://www.nowyebib.info/> ; <http://www.ebib.info/>
- Europejska Biblioteka Cyfrowa Europeana - <http://www.europeana.eu/>
- Instytut Lotnictwa - <http://ilot.edu.pl/>
- Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk - <http://www.inp.pan.pl/>
- Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego - <http://www.icm.edu.pl/>
- Śląska Biblioteka Cyfrowa - <http://www.sbc.org.pl/>
- Wikipedia, wolna encyklopedia - <http://pl.wikipedia.org/>